

DİJİTAL DÜNYADA OKUL KÜTÜPHANECİLİĞİ VE 21. YÜZYIL BECERİLERİ

Ayşe Yüksel DURUKAN*

Öz: Bu çalışmada okul kütüphanelerinin önemine, işlevlerine ve etkilerine değinilmiştir. Teknoloji alanındaki gelişmeler ve bilgi dünyasındaki değişiklikler kütüphanelerin paradigmasında da dönüşümlere yol açmıştır. Eğitim camiası (k-12) ve okul kütüphaneleri misyon ve amaçlarını yenilikçi, katılımcı ve yaratıcı anlayışlara göre yeniden düzenlemişlerdir. Doğal olarak okul kütüphanecisi ya da kütüphane öğretmeninin nitelikleri ve sorumlulukları da artış göstermiştir. Okul kütüphanesi, kütüphane öğretmeni olmadan kurulabilir ama yaşaması ve kütüphane programlarının sürdürülebilir kılınması mümkün değildir. Kütüphane öğretmenin gerek dinamik bir koleksiyon oluşturmasındaki, gerekse okuma becerileri ve etkinliklerindeki rolü tartışılmaz. Bunların yanı sıra kütüphane öğretmeni diğer branş öğretmenleriyle işbirlikçi yaklaşım sergileyerek bir çok derse katkıda bulunabilir; hem öğretmenleri hem de öğrencileri yeni gelişmeler konusunda aydınlatılabilir; kütüphaneyi tanıtım , bilgi okuryazarlığı, akademik dürüstlük, dijital vatandaşlık, yaratım atölyeleri ve teknolojik destek gibi alanları işleyebilir.

Anahtar Sözcükler: Okul kütüphaneleri, kütüphane öğretmeni, okuma etkinlikleri, koleksiyon, bilgi okuryazarlığı, akademik dürüstlük, dijital vatandaşlık, yaratım atölyeleri.

* IASL - Uluslararası Okul Kütüphaneciliği Derneği Orta Doğu & Kuzey Afrika Direktörü

SCHOOL LIBRARIANSHIP IN THE DIGITAL WORLD AND THE 21ST CENTURY SKILLS

Ayşe Yüksel DURUKAN*

Abstract

The work summarizes the importance, the new functions and the impact of school libraries. The technological improvements, the changes in the information field has affected the paradigm of libraries. The education world (k-12) and the school libraries have adapted their mission and goals to a new world, participatory and a creative style. Likewise the school librarian or the teacher librarian's qualifications and the responsibilities have increased. A school library can be launched, but without a teacher librarian, a school library and the programmes cannot survive. The teacher librarians' role in setting up a dynamic collection, the impact on reading skills and activities are indisputable. S/he can also collaborate with other teachers in orientation, information literacy, academic honesty, digital citizenship, makerspaces and technological support.

Keywords: School libraries, teacher librarian, reading activities, collection, information literacy, academic honesty, digital citizenship, makerspaces

Giriş

Bilgi çağında yaşıyoruz: Bilgi ile değer üretme, bilgi ekonomisi, sermaye olarak bilgi, bilgiyi yönetme gibi kavramlar, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üzerinde durulan konular olmuştur. Ancak 21. yüzyıldaki iletişim hareketliliği ve bilgiye erişim yöntemlerinin önlenemeyen hızı ve çeşitliliği bu konuları önemsememize, benimsememize yol açmıştır. Küreselleşme, ülkeler, şirketler ve kişiler arası trafiğin artması gibi kendine özgü dinamikleri de beraberinde getirmiştir. Mesafeler kısalmış ya da yok olmuş, bağlantılar önem kazanmıştır. Artık dünyanın herhangi bir yerinde olan hepimizi etkilemektedir. Buna bağlı olarak eğitim kurumlarında farkındalık ve çok kültürlülük uygulamaları çoğalmıştır. Her şeyin tek bir öğretmenin kontrolünde olan dersliklerden, öğretmen rehberliğinde, sahada araştırarak yapılan katılımcı öğrenime geçmekteyiz. Eğitimde hem okullararası hem de ülkelerarası deneyimlere önem veriyoruz, örneğin münazara grupları, MUN¹.

¹ MUN: Model United Nations- Birleşmiş Milletler Modeli

Kütüphanelerin paradigması da değişimden payını almaktadır. Syracuse Üniversitesi Kütüphane ve Bilişim Bilimleri Bölümü Başkanı Profesör R. David Lankes, *Yeni Kütüphaneciliğin Atlası* adlı kitabında “Kütüphanecilerin misyonu ait oldukları camianın bilgi oluşturmasını kolaylaştırarak topluma katkıda bulunmaktır,” demiştir (Lankes, 2011, 31).

Teknolojik gelişmeler sayesinde 21. yüzyılda bilginin biçimi, sunumu ve dağılımı süratle değişim göstermekte, üstelik çok değişik kaynaklardan akış sağlanmaktadır. Artık statik kütüphane hizmetlerinin, sabit rafların, bir örnek koleksiyonların, standart başvuru hizmetlerinin yerini sırasıyla esnek, sanal bilgi mekanları, yerel ihtiyaçlara göre koleksiyonlar, kişilere özgü danışma hizmetleri almıştır. Bu çağa uyum sağlayabilmemiz için bilgiyi özümsemiş, bilinçli öğrenciler yetiştirmeliyiz. Bir başka deyişle okuyan, okuduğunu anlayan, problem çözen, eleştiren ve üretebilen bireyler yetiştirmeliyiz. Salt okuryazarlık bugün neredeyse okumaz - yazmazlıkla eşdeğer kabul ediliyor; kavramayı, algılamayı, eleştirel okumayı, yeniden yorumlayabilmeyi ve yeni yaratıları hedefliyoruz.

Okul kütüphanesi, okul öncesi, ilk ve orta öğrenim camiasında (k-12) ihtiyaca yönelik tüm bilgiyi ulaştırır kılmak için vardır. Yalnızca kitap alınıp verilen yer değildir. Okulun tüm öğrencilerini, öğretmenleri, çalışanları ve velileri okuma eylemiyle buluşturan, ister basılmış, ister elektronik olsun çeşitli bilgi kaynaklarına erişim sağlayan bir öğrenme merkezidir. Bu nedenle okul kütüphaneleri toplumda hayati önem kazanmaktadır. Geçerli ve sağlıklı bilgiye erişebilme bu yüzyılın en önemsenen becerisidir. Bunu sağlayacak olan merkez, okul kütüphanesidir.

IFLA² /UNESCO'nun bildirgesinde “Okul kütüphanesi günümüzün bilgiyi temel alan toplumunda başarılı hizmetlerin verilmesi için esas olan bilgi ve düşünceleri kapsar. Okul kütüphanesi, öğrencilerin sorumlu vatandaşlar olarak yaşamalarını sağlarken, onları yaşam boyu öğrenme becerisiyle donatır ve hayal güçlerini geliştirir,” şeklinde tanımlanmıştır (IFLA/UNESCO, 1999). Bu ifade ile kitap deposu olarak görülen kütüphanelerin yeni işlevlerine dikkat çekilmek istenmiştir.

2015 yılında “Okul kütüphanesi öğrencilerin bilgidен düşünceye olan yolculuklarında, kişisel, sosyal ve kültürel gelişimlerinde ana unsurlar olan okumanın, sorgulamanın, araştırmanın, düşünmenin, hayal kurmanın ve yaratıcılığın olgunlaştığı fiziksel ve sanal mekândır” tarifine dönüşmüştür (International Federation of Library Associations, 2015, 16).

Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği³ misyon olarak öğretim ve öğrenmeyi dönüştüren ve liderliği benimseyen okul kütüphanecilerine dikkat çekmektedir. Okul kütüphanecilerinin eğitim programında aktif rol alması gerektiğini vurgulamaktadır. Öğrencileri düşünce ve bilgi ile buluşturmak, yaşam boyu öğrenmeye

² IFLA: International Federation of Library Associations – Uluslararası Kütüphaneler Federasyonu

³ AASL: American Association of School Librarians – Amerikan Okul Kütüphanecileri Derneği

◆ Ayşe Yüksel Durukan

hazırlamak, bilgilenererek karar vermelerini sağlamak, okuma sevgisi kazandırmak ve bilgi teknolojilerinin doğru kullanımını temin etmek amaçlar arasındadır (AASL, 2015).

Bu tanımlamalardan çıkarsadığımız, okul kütüphanesinin bilgiyi sağlamak ve ulaşılır kılmak işlevinin yeterli olmadığı, tüm okul camiasının bilgi üretmesinde de öncü olması gerektiğidir.

Okul kütüphanelerine kütüphane, kitaplık, bilgi merkezi, araştırma merkezi, eğitsel merkez, destek birimi, kütüphane medya merkezi gibi çeşitli adlar verilmektedir. Okul kütüphanesi ortak öğrenim merkezidir, hem fiziksel hem de sanal alanı olmalıdır.

Okul kütüphanesi kütüphane öğretmeni olmadan kurulabilir ama yaşaması ve kütüphane programlarının sürdürülebilir kılınması mümkün değildir (Yüksel-Durukan, 2015, 47). Kütüphaneyi ortak öğrenim merkezi olarak tüm öğrencilerin kullandığı, esnek programların uygulandığı bir alana dönüştüren kütüphane öğretmenidir. Branş öğretmenleriyle işbirliği yaparak müfredat içeriğini zenginleştiren, öğrencileri bilgilendiren, eğiten, eğlendiren okul kütüphanecisini kütüphane öğretmeni statüsünde görmeliyiz.

Türkiye’de okullarımızın çok azında etkin bir kütüphane bulunmaktadır. Bunların bir kısmında nitelikli, konusunda diplomalı ve pedagojik formasyona sahip kütüphane öğretmeni görev yapmaktadır.

Kuşkusuz her okulun kütüphane konusunda sonsuz desteği olamaz. İdeal olan her okulun bir kütüphane öğretmeni ve o kütüphaneye ait bir bütçesi olmasıdır. Bazı okulların olanakları kısıtlıdır. Milli Eğitim Bakanlığı 2012 yılında *Okullar Hayat Olsun* projesiyle Z-Kütüphane uygulamalarını başlatmış ve bu çalışmalara 2014 yılından itibaren hız vermiş, toplam 49 ilde 269 okul kütüphanesine katkı sağlamıştır. Yakında 300 zenginleştirilmiş okul kütüphanesi daha kurulacaktır (Okullar Hayat Olsun Projesi, 2012). Burada Z-Kütüphane İnternet hizmeti sunan, içerisinde temel eserleri barındıran, bilgi teknolojileri ile kütüphane hizmetlerini birleştiren renkli ve cazibeli alanlar olarak hizmete sunulmaktadır. Klasik ve pasif bilgi merkezi anlayışından daha farklı özellikler sağlayarak öğrencilerin okuma becerilerini ve yaratıcılıklarını geliştirmeleri hedeflenmektedir. Bu projeler okul kütüphaneciği alanına önemli katkılar sağlayacaktır.

Asıl marifet kütüphane öğretmenin olanaklarla koşulları örtüstürme becerisindedir. Profesyonel bir okul kütüphanecisinin hâkim olması gereken konular aşağıda sıralanmıştır (International Federation of Library Associations, 2015, 26):

- Öğrenim ve öğretim, müfredat bilgisi, eğitimde model geliştirme ve uygulama;
- Program yönetimi – planlama, geliştirme/tasarım, uygulama, değerlendirme ve iyileştirme;

Koleksiyon geliştirme, depolama, organizasyon, erişim;

- Bilgi süreçleri ve davranışları – okuryazarlık, bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık;
- Okuma uğraşı/ ilişkileri;
- Çocuk ve Gençlik Edebiyatı bilgisi;
- Okumayı etkileyen engeller ve yetersizlikler;
- İletişim ve işbirliği becerileri;
- Dijital ve medya becerileri;
- Etik ve sosyal sorumluluk;
- Kamu yararı için hizmet – topluma karşı mesuliyet;
- Sürekli mesleki gelişim yoluyla yaşam boyu öğrenmeye bağlılık; ve
- Okul kütüphaneciliği alanını, tarihçesini ve değerlerini tanıtmak.

Buradan da anlaşılacağı gibi okul kütüphanecisi/kütüphane öğretmeni hem kendi alanı olan kütüphaneciliği hem de öğretmenliği benimsemelidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde okul kütüphaneciliği Bilgi Belge diploması veren üniversitelerde uzmanlık alanı olarak değerlendirilmekte ve mezuniyet sonrası pedagojik formasyon da şart koşulmaktadır. Avrupa genelinde öğretmenlere çeşitli kurumlar kütüphanecilik eğitimi vermekte ve bu kişiler kütüphane öğretmeni yapmaktadırlar (Marquardt, 2008, 10). Avrupa'da değişiklik gösterse de ABD'de kütüphane öğretmenleri haftada iki saat ders vermektedirler ve ders ya da branş öğretmenleriyle öğretim ortakları olarak hareket etmektedirler.

Koleksiyon – Derme

Nitelikli bir kütüphane öğretmeni için dinamik bir koleksiyon oluşturmak, camianın ihtiyaçlarına yanıt vermek çok önemlidir. Okulun ortak öğrenim merkezi olan kütüphane, her şeyden önce okul müfredatına uygun bir koleksiyondan, titizlikle seçilmiş basılı ya da dijital kitaplardan oluşmalıdır. Öğrencilerin hem dersleri hem de keyifle okumalarına yardımcı olacak tüm kaynaklar, doğal olarak kütüphane bütçesinin elverdiği ölçüde oluşturmalıdır. Derslerde ödevler, projeler için kullanılmak üzere geniş bir araştırma koleksiyonu hazır edilmelidir. İdeal bir kütüphane okulun tüm bilgi gereksinimine yanıt verebilmelidir. Kitaplar, süreli yayınlar (dergiler, gazeteler), gri yayınlar, görsel-işitsel kaynaklar (sesli kitaplar, CD, DVD, video, dizüstü bilgisayarlar, tabletler, dijital kameralar, duraksız medya, taşınır bellekler vb.) otomasyon programına yüklenir, okulun her noktasından hatta ödevler için 7/24 evden de erişim sağlanmalıdır. Basılı danışma kaynaklarının giderek yerini dijital ortama bıraktığı gözlenmektedir. Hangi veri tabanları seçilecek ise sanal ortama konulmalı ve nasıl erişim sağlanacağı konusunda dersler yapılmalıdır. Olanaklar çerçevesinde her türlü kaynak elverişli hale getirilmelidir. Yeni kaynaklar tüm paydaş-

◆ Ayşe Yüksel Durukan

lara basılı ya da e-bültenlerle düzenli olarak tanıtılmalıdır. Kütüphane, okulun kuruluşu ve tarihçesi ile ilgili her türlü belgeyi arşivleyerek, hem bölge hem de ülke tarihine katkıda bulunmalıdır.

Kütüphane öğretmenin verebileceği dersler

Kütüphane öğretmeni, kütüphanenin ortak öğrenim mekânı olduğunu bilerek uygun zamanlarda her seviyeden öğrenciler için yaratıcı ve bilgilendirici programlar hazırlamakla sorumludur. Bu dersleri kendisi verebileceği gibi diğer branş öğretmenleri ile de ortaklaşa planlayıp gerçekleştirebilir. Öğretim, yönetim, önderlik ve işbirlikçi çalışma, camia ile bağlantı kurma, kütüphane program ve hizmetlerinin tanıtımı, kütüphane öğretmenin anahtar rolleridir. Nitelikli bir okul kütüphanecisi öğretim alanında aşağıdakileri içeren ana faaliyetlere odaklanır (International Federation of Library Associations, 2015, 27):

- Okuma - yazma ve okumaya teşvik becerileri;
- Bilgi okuryazarlığı (bilgi becerileri, bilgi yeterliliği, bilgi akıcılığı, medya okuryazarlığı, trans medya okuryazarlığı);
- Sorgulamaya dayalı öğrenme (probleme dayalı öğrenme, eleştirel düşünceyi öğrenme);
- Teknoloji entegrasyonu; ve
- Öğretmenler için profesyonel gelişim.

Kütüphane Oryantasyonu - Kütüphane Tanıtımı

Kütüphanede bulunan kaynakların ve kütüphanede verilen hizmetlerin genel tanıtımını kapsamaktadır. Öğrencilerin ve diğer kullanıcıların kütüphaneyi bilerek bilinçli kullanımını hedefler. Kullanıcılar, nereden, ne zaman ve nasıl yardım alınacağı, sanal alana hangi yoldan erişim sağlayabileceğini, e-kitapların, tabletlerin nasıl kullanılacağını öğrenir. Her seviyede öğrenciye bu olanaklar tanıtılmalı ve anlatılmalıdır.

Okuma Saati - Masal Saati

Okuyan bireylere sahip olmanın değeri ölçülemez. Kullanıcıyı okumaya alıştırmak ve bu amaçla yapılan okuma saatleri kütüphanecinin en önemli görevleri arasındadır. Kütüphane öğretmeni her seviyede okumayı eğlenceli ve ödüllendirici bir hale getirebilir. Türkçe ve edebiyat öğretmenleri ile birlikte çalışarak çok çeşitli programlar geliştirebilir. Ülkemizdeki okuma istatistiklerine baktığımızda, okuma oranının çok yüksek sayılarda olmadığını görüyoruz. Yalnızca her dört kişiden biri okuma alışkanlığına sahiptir (Türkiye Okuma Kültürü Haritası, 2011, 60). Ayrıca kişilerin okuma alışkanlığı kazanmalarında aile ve yakın çevre etkilerinin düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Kütüphanelerin rolünden ise hiç bahsedilmemiştir (Türkiye Okuma Kültürü Haritası, 2011, 67). Okul öncesinden başlayarak kütüphanelerimizde çocuklarla kitapları ve okumayı buluşturmalıyız. Bu nedenle okul kütüphanelerine

ve nitelikli kütüphane öğretmenlerine ihtiyacımız vardır. Okul kütüphanecisi kitaplarla öğrencileri eğlendirmeyi başarmalıdır. Erken yaşlardan itibaren öğrencilere düzenli olarak sesli kitap okumak onlara okuma zevki aşilar, kelime dağarcığını, anlama ve kavrama kapasitelerini geliştirir. Milli Eğitim Bakanlığı, yayımladığı *Okumak Yaşamaktır* adlı projeye okullarımızda kitap okuma etkinlikleri düzenleyerek okuyan, okuduğunu anlayan, gelecek kuşaklar için okumayı bir yaşam kültürü haline getiren bir okul modeli oluşturmayı hedeflemektedir (Okumak Yaşamaktır, 2013). Masal saati, özellikle okul öncesi ve ilköğrenim çağındaki öğrencilere çeşitli öykülerin uygun bir şekilde aktarılmasıdır. Çeşitli karakterlerin kostümlerini giyinerek ya da kuklalar, oyuncaklar kullanarak anlatılmalıdır. Ortaöğrenimde ise masalların edebiyatımızdaki ve yaşamımızdaki yeri vurgulanarak sunulmalıdır. Burada hedeflenen tüm çocuklara ulaşarak okumayı sevdirmek, dinleme ve dil becerileri kazandırmak, grup içi uyumu kavratmak, hayal ve yaratıcılığı geliştirmektir. Birçok okul kütüphanecisi yaratıcı okuma programları geliştirip uygulamaktadır: Kitap Kulüpleri, Okuma Festivali, Okuma Olimpiyatları, Yazar ve Çizer Davetleri, Dünya Kitap Günü, Kütüphane Haftası, Masal veya Şiir Dinletileri, Kitap Sohbetleri/Tanımları, Edebiyat Kulüpleri, Kitap Savaşları, Geceleyn Kütüphane, Yaz Kitapları gibi etkinlikler sayesinde okullar dinamik okuma dostları olmaktadır.

Tüm araştırmalar gösteriyor ki okulda veya evde sesli kitap okunan çocuklar daha çok okuyorlar ve okuryazarlık konusunda daha hızlı yol alıyorlar (Krashen, 2004, 78). Öykü dinlemek ve tartışmak okumayı heveslendiriyor; bu da okuryazarlığı geliştiriyor.

Her öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırılabilir, yeter ki onlara ulaşılabilirsin. Erken dönemlerde öykü/masal dinletileri düzenli olarak kütüphanede gerçekleştirilmelidir. Ross, McKechnie ve Rothbauer okuma alışkanlıklarını kazandırmak için kütüphanelerin yapabileceklerini şöyle sıralar:

1. Geniş ve zengin bir koleksiyon bulundurmak.
2. Okul öncesi ve ilköğretimde öykü saatleri uygulamak. Bu programlar elişleri, şarkılar ve parmak oyunları gibi tamamlayıcı etkinliklerle pekiştirilmelidir.
3. Kitap listeleri, kılavuzlar, sergiler ve okuyucuya tavsiyeler gibi hizmetler vasıtasıyla okumaya teşvik kolaylaştırılmalıdır.
4. Özellikle çocukların yetişkinlerle birlikte okuma yapabilecekleri çeşitli alanlar oluşturulmalıdır.
5. Evlerinde ya da halk merkezlerinde çocuklara doğrudan ulaşabilen çocuk yuvaları, hemşirelik okulları, aile okuryazarlığına önem veren organizasyonlarla ortaklaşa çalışıp, tek tek ya da özel olarak hazırlanmış setler halinde kitapları ödünç vermek.
6. Aileleri, öğretmenleri de eğiterek, onlara okumaya nasıl destek olmaları gerektiğini göstermek (Ross, 2006, 78).

Bilgi Okuryazarlığı

21. yüzyıldaki teknolojik değişimler, çoğalan bilgi kaynaklarının çeşitliliği nedenleriyle bilgi okuryazarlığı önem kazanmıştır. Uçsuz bucaksız bir arazideki nesnelere arasından mücevheri nasıl bulup çıkaracağımız bilgi okuryazarlığının temel meselesidir. ACRL⁴ bilgi okuryazarlığını şöyle tanımlamıştır: Bilgi okuryazarlığı, bireylerin ihtiyaç duyduğunda bilgiye ulaşmak, değerlendirmek ve etkin bir şekilde gerekeni kullanmak gibi yetenekler dizisidir (Information Literacy Defined, 2015). Öğrenciler yaşamlarının her safhasında mutlaka sorularla karşılaşır ve problemleri çözmeleri beklenir. Gereken bilgiyi araştırıp, doğru ve geçerli bilgiye ulaşmak, ayıklama yaparak seçmek bilgi okuryazarlığıdır. Bu yaşam boyu öğrenmenin temel ilkesidir.

Okul kütüphanecileri için en uygun bilgi okuryazarlığı uygulamaları The Big Six - Büyük Altılı (Eisenberg, 1987) modelidir. Burada öğrencilerden altı bölümde bilgi problemini çözmeleri istenmektedir:

1. Konu belirleme
 - 1.1 Problemi tanımlayınız.
 - 1.2 Sorunu çözebilmek için ihtiyaç duyulan bilgiyi belirleyiniz.

Şimdi ne yapmam gerek?

Yanıtlamam gereken bazı konular ve sorular nelerdir?

Hangi bilgiye ihtiyacım var?
2. Araştırma stratejileri
 - 2.1 Tüm olası kaynakları saptayınız.
 - 2.2 En iyilerini seçiniz.

Kontrol edilmesi gereken olası kaynaklar nelerdir?

Bu ödev için en iyi kaynaklar nelerdir?
3. Bulma ve erişim
 - 3.1 Kaynakları bulunuz.
 - 3.2 Kaynaklardaki bilgiyi bulunuz.

Bu kaynakları nereden bulabilirim?

Kaynaktaki bilgiyi nerede bulabilirim?

⁴ ACRL: Association of College & Research Libraries – Kolej ve Araştırma Kütüphaneleri

4. Bilginin kullanımı
 - 4.1 Kaynaklardaki bilgiyi okuyunuz, dinleyiniz, bakınız, dokununuz.
 - 4.2 Kaynaklardaki geçerli bilgiyi seçip belirleyiniz.

Bu kaynaktan ne tür bilgiler bekliyorum?

Kaynaktaki hangi bilgiler yararlı?
5. Sentez
 - 5.1 Çeşitli kaynaklardan elde ettiğiniz bilgiyi düzenleyiniz.
 - 5.2 Bilgiyi sununuz.

Bilgilerimi nasıl düzenleyeceğim?

Bilgilerimi nasıl sunacağım?
6. Değerlendirme
 - 6.1 Sunumu etki ve yararlılık açısından değerlendiriniz
 - 6.2 Süreci yeterlik açısından değerlendiriniz.

Benden isteneni yaptım mı?

Big6 aşamalarını yeterli biçimde yapabildim mi?

Oldukça basit ama son derece işlevsel olan bu program, her derse ve konuya uygulanabilir; her öğretmen ile işbirliğine giderek kütüphanedeki kaynaklar kullanılır; böylece bir laboratuvara dönüşen kütüphane, yararlı görevlerinden birini yerine getirmiş olur. Kütüphane öğretmeni bilgi okuryazarlığını müfredatla bütünleştirerek, sınıf ve branş öğretmenleriyle işbirliği yapmalıdır. Hedeflenen öğrenci becerileri konu belirleyebilmek, problemi, görevi, projeyi, ödevi kavrayabilmek ve tanımlayabilmek, varsayım geliştirebilmek, yerinde sorular sorabilmek, gerçekçi öngöründe bulunabilmek, araştırmacı olabilmek, çeşitli kaynakları saptayıp sorgulayarak geçerli bilgiye ulaşabilmek, analiz yapabilmek, kayda geçirebilmek, keşfe dayanan stratejiler oluşturabilmek, yaratıcı fikirler geliştirebilmek, sentez yapabilmek, eleştirel olabilmek, yorum yapabilmektir. Bir araştırmada elde ettikleri bilgiyi en faydacı biçimde kullanmak ve yeni bilgiler üretmek esastır. Beklentiler ise yaşam boyu bilgiyi bilinçli kullanan, eleştirel ve özgür düşünceye sahip, disiplin içinde çalışan, planlı, organize iş yapan, kendi kendini güdüleyebilen, sosyal sorumluluk alabilen, esnek düşünebilen, yeniliklere açık öğrenciler yetiştirmektir.

Medya Okuryazarlığı

Milli Eğitim Bakanlığı'nın seçmeli ders olarak bazı okullarımızda uyguladığı Medya Okuryazarlığı dersi, genelde üniversitelerin İletişim Fakültesi mezunları

◆ Ayşe Yüksel Durukan

tarafından verilmektedir. Okullarda her öğrenciye medya okuryazarlığı bilincinin kazandırılması gerekir. 21. yüzyılın çeşitli kanallardan akan ve sunulan haberleri ve mesajları (televizyon, bilgisayar, İnternet, sinema, video oyunları, müzik, gazeteler gibi) kavrayabilmek, çözebilmek ve gerektiğinde üretebilmek medya okuryazarlığının alanıdır. Bu konular birçok dersin içinde işlenerek ve öğrencilerin yaşamlarına değinen güncel temalar kullanılarak kavramaları sağlanır. Bu dersi ABD’de kütüphane öğretmenleri vermektedir.

Akademik Dürüstlük

Ödev, proje hazırlayan, hatta sınıfta sunum yapan ya da video-ödev gerçekleştiren öğrencilerimize faydalandıkları kaynakları neden ve nasıl belirtmeleri gerektiğini anlatmamız gerekiyor. Okullarımızda ilköğretimden itibaren çeşitli seviyelerde hem öğrencilere hem de öğretmenlerimize bu anlayışı benimsetmeliyiz. Doğru alıntılamak ve ödev bitiminde kaynakça hazırlamak gibi alışkanlıklar günümüzde yaşam boyu kullanacağımız özelliklerdir. Bilgi akışının girdap gibi döndüğü İnternet ortamında akademik dürüstlük ilkelerini benimsemek, intihalden kaçınmak gerekir. Okulun bu konuda bir yöntem geliştirmesinde kütüphane öğretmeni öncü rolü üstlenmelidir. Akademik Dürüstlük kavramının anlaşılmasını ve uygulanmasını teşvik etmelidir. Tüm okul çalışanları bu görüşü benimsemelidir. Örneğin, öğrenci el kitabında eğer norm dışına çıkmış ise, hangi davranışların disiplin gerektirdiği açıkça belirtilmelidir. Kaynakça belirtirken hangi tarzın, ödev taramalarında ise hangi web tabanlı yazılımın kullanılacağı konusunda kütüphane öğretmeni liderlik etmelidir.

‘Eğitimle daha iyi bir dünya yaratma’ deyişi ile 1968 yılından beri faaliyette bulunan IB⁵ (International Baccalaureate, 2015) programı uygulayan okullarımızda akademik dürüstlük zorunludur. 1994 yılından beri yurdumuzda 53 okul IB akreditasyonunu sağlamış durumdadır. Kütüphane ve kaynaklar, programların uygulanmasında hayati öneme sahiptir. Kütüphanenin bu programı desteklemek için tüm materyallere ve bir iyileştirme planına, okulda öğretilen bütün dilleri kapsayan, küresel konulara ve çok çeşitli perspektiflere yer veren gerekli kaynaklara sahip olması beklenmektedir. Bu derslerdeki beklentiler, dürüstlük, başkalarının emeğine saygı, bilimsel bilgi üretimine hazırlık, fikri mülkiyet, çoğaltım hakları, hakça paylaşımın sınırları ve evrensel etik kurallarına uyumu kapsamaktadır. Bu konularda okul camiasını bilgilendirecek olan kütüphane öğretmenidir.

Dijital Vatandaşlık

Okullarımızda iyi insan, iyi vatandaş yetiştirmeyi hedefliyoruz. 21. yüzyıl, bu niteliklere dijital vatandaş yetiştirme gerekliliğini de getirmiştir. Dijital vatandaşlık sanal ortamlarda teknolojiyle bağlantılı olarak haberleşme, kültürel ve sosyal ilişkileri kavrayabilme ve ahlak ilkeleri içinde hareket edebilme becerilerini kapsar. Öğrencilerimizi İnternet ortamında iletişim, ilişkiler, güvenlik, itibar, imaj, taciz, zorbalık,

⁵ IB: International Baccalaureate – Uluslararası Bakalorya

özel yaşamın gizliliği, dijital ayak izleri gibi konularda aydınlatmamız gerekir. Daha etkin elektronik aletler kullanabiliyor olmaları onların bu kavramları da algıladıkları anlamına gelmiyor. Örneğin 0-8 yaş arası çocuklar giderek daha çok tablet kullanırken bir yandan da video paylaşımı gerçekleştiriyorlar. Her seviyedeki öğrenciye, örneğin 0-2, 3-4, 5-8 ve daha yukarı yaşlar, karşılaşılabileceği her türlü sakıncaları, aldanabileceklerini de gözönüne alarak akıllı bir sosyal medya kullanıcısı olmanın gereklerini, hem kendilerine hem de başkalarına karşı sorumluluk almalarının önemini anlatmalıyız (Halloway, 2013). Onları dijital okuryazar olarak yetiştirmeliyiz.

MakerSpaces - Yapım Mekânları

Öğrencilerin merakları, ihtiyaçları, dikkatleri değişen öğelerdir. Kütüphanede öğrenciler değişik fikirlerle ve düşüncelerle buluşma imkânı elde eder. Son yıllarda Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve bazı Avrupa ülkelerinde Makerspaces adı altında çeşitli aktivitelerin yapılabileceği tasarım odaklı stüdyo mekânları oluşturulmuştur. Bunların çoğu da okul kütüphanelerinde gerçekleşmektedir. Kütüphane öğretmeni öğrencilerin öğrenme tarzlarına ve ilgi alanlarına yanıt verebilmek için yeni mekânlar yaratmalıdır. Bu mekânlardaki atölyelerde öğrenciler keşfe çıkıp yaratıcı projeler hazırlayabilir, problem çözebilir ve düşünmeyi olgunlaştırabilirler. Gerçekleştirilen aktiviteler kitap ayracı ve kitap kapakları hazırlamaktan, birlikte kırk yama yapımına, legolardan basit teknik konulara, 3D yazıcılardan, Makerbotlara, Raspberry Pi bileşimlerine dek uzanmaktadır.

EM⁶ -Eğitimsel Yapım Mekânları ve ME⁷ -Yapıcı Eğitim'in eğitim ve öğretimde devrim yaratma potansiyeli vardır. Eğitimde yapım hareketinin temelini kurmacılık oluşturmaktadır ki uygulamalı öğrenme felsefesine dayanır. Burada öğretmenden daha çok öğrencinin kişisel çabası ön plandadır. Öğretmenler ise rehberlik yaparlar. Öğrenci deneyinde başarısız olsa da sorun olmaz, yeter ki çıkarsama yapsın. Tek ya da küme halinde çalışarak üretmek, fikirleri tartışmak, cevap aramak ve deneyler sonucu yeni şeyler yaratmak esastır. Hedeflenen kişilerde merak uyandırmak, heyecan aşlamak, oyunculuğa özendirmek ve başarılı çözümleri kutlamaktır (Kurti, 2014). Bu mekânlarda yeni tasarımlara yatkın öğrencileri özendirmek, yaratıcılığı heveslendirmek, bireysel ya da grup halinde gayretlerini desteklemektir. Bu çalışmalar John Dewey'in laboratuvar okulu, deneycilik felsefesine benzemektedir. Deneye dayalı öğrenme, merak uyandırma ve her türlü girişimciliği güçlendirme, tasavvur ederek ve üreterek paylaşmak hedeflenmektedir.

IASL⁸'in 28 Haziran – 2 Temmuz 2015 tarihleri arasında Maastricht'te yapılan konferansında kullanma fırsatı elde ettiğimiz Frysklab adlı mobil fabrikasyon laboravutarından burada bahsetmek yerinde olur. Frysklab, Hollanda'da Fryslan Kütüphanesi desteğiyle oluşturulmuş ve Avrupa'da kütüphane tarafından yetkilen-

⁶ EM: Educatioanal Makerspaces – Eğitimsel Yapım Mekânları

⁷ ME: Maker Education – Yapıcı Eğitim

⁸ IASL: International Association of School Librarians – Uluslararası Okul Kütüphanecileri Derneği

◆ Ayşe Yüksel Durukan

dirilmiş ilk resmi oluşumdur. Bu oluşum teknolojiye ve yapım becerilerinde merak yaratarak dijital okuryazarlığı yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Laboratuvarda deney yapan öğrenciler kullandıkları araçlar sayesinde becerilerini geliştiriyorlar, kendi çevrelerini tasarlayıp remiksleyerek başkalarıyla paylaşıyorlar (Frysklab, 2015). 3D yazıcıya bağlı bir tablet aracılığı ile adınızı yazdırabiliyor ya da bir anahtarlık tasarlayıp çıktı alabiliyordunuz. Ayrıca bir raspberry pi sayesinde bilgisayar ve beş adet muz arasında bağlantı kurup meyveleri piyano tuşları gibi hareket ettirebiliyordunuz (Frysklab, 2015). Bu tarz mekanlarla tasarım odaklı öğrenme ve düşünme hedeflenmektedir.

Türkiye’de ise İstanbul, Levent’te 500 metre kare bir alanda *Maker Çocuk ve İstanbul Maker Lab* adı altında faaliyete geçmiş yeni bir hareket bulunmaktadır. (Makers Türkiye - Sen de yap!, 2015).

Teknolojik Destek

Okul kütüphanecisi teknolojik alanda öncü olmak zorundadır. Bilgisayar, tablet, akıllı tahta kullanımı, İnternet erişimi gibi konularda uygun teknolojiyi kullanmanın, kütüphane ve sınıf ortamına taşıyabilmenin, gereken eğitim uygulamalarının tavsiye edildiği buluşma noktasıdır. Edebiyat ve teknolojiyi birleştirerek okumayı ve yeni yaratılara yol açmayı hedeflemek gerekir. Çeşitli kitap tanıtımlarını video sunumu olarak gerçekleştirmek ve tüm öğrencilerle paylaşmak gibi.

Sonuç ve Öneriler

Bilgi’ye giden yolların ve okumanın öğrenilmesinin, içselleştirilmesinin ve özümsemesinin ilk durağı olan anaokulu, ilk ve ortaöğretim kütüphanelerine ve kütüphane öğretmenlerine çok görev düşmektedir. Okul kütüphaneleri öğrencilerin başarısı için can alıcı konumdadırlar. Amerika Birleşik Devletleri’nde son yirmi yıldır düzenli olarak yapılan *Okul Kütüphaneleri ve Öğrenci Başarısı* araştırmalarından çıkan sonuçlar şöyledir:

1. Okullarda diplomalı kütüphaneci varsa öğrenciler standart testlerin okuma bölümlerinde daha başarılı oluyorlar,
2. Bu başarı, eğer kütüphane öğretmeninden vazgeçilmemiş ise okul yoksul olduğunda bile değişmiyor,

Akademik başarıya etki eden diğer faktörler ise öğrencilere bilgi becerilerini öğreten, diğer öğretmenler ile işbirlikçi çalışma yapan nitelikli okul kütüphanecilerinin varlığı, daha uzun kütüphane saatleri, daha büyük ve çağdaş kütüphane koleksiyonu olan okullar, öğretmenlere hizmet içi eğitim programları uygulayan kütüphanecilerin mevcudiyeti, çok sayıda öğrenci ziyaretleri, esnek programlama ve daha çok harcama yapan okullar olarak sıralanıyor (Library Research Service, 2013).

Güçlü bir okul kütüphanesi, güçlü ve bilinçli öğrencilerin yolunu açar. Okulların akademik başarısı kütüphane öğretmeni ve okul kütüphanesinin dona-

numlarıyla doğru orantılıdır. Eğitim standartları ülkelerin zenginlik tahminlerinde güçlü bir faktördür.

2014 yılı verilerine göre ülkemizde 0-17 yaşları arasındaki nüfus, toplam nüfusun %29,4'ünü oluşturmaktadır; ki bu da 22 milyon 838 bin 482 öğrenci demektir (TUİK, 2014). Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre 2014-15 yılı derslik başına düşen öğrenci sayısı ise 37 ila 27 arasında değişmektedir (TUİK - IBBS, 2014).

2012 yılı PISA⁹ verilerine baktığımızda 15 yaş öğrencilerimizin okuma ve okuduklarını anlamada ortalamaları 475, matematikte 448, fen bilimleri alanında ise 463 puandır. Bu konularda OECD ortalaması sırasıyla 494, 496 ve 501'dir. Bu sonuçlara göre Türkiye 65 ülke arasında 44. sıradadır.(OECD Education GPS, 2012).

Ulaşmamız, eğitmemiz, bilgilendirmemiz, küresel dünyaya hazırlamamız gereken öğrenci sayımız çok, derslik sayılarımız azdır. Bu noktalarda devreye girecek olan etkin okul kütüphaneleri ve nitelikli kütüphane öğretmenleridir. Bilmeliyiz ki kütüphane öğretmenleri ve branş öğretmenleri işbirliği içinde çalıştıklarında her öğrenciye tek tek erişmemiz mümkündür. Unutmayalım ki okul kütüphaneleri kitaptan ibaret değildir. Tüm öğrencilerin bulunduğu, düşünce ve fikirlerini paylaştığı, yeni projeler ürettiği güvenli rmekânlardır. Okul kütüphaneleri eğitim odaklı, bilgilendirme yapan, kültürel çalışmalara ağırlık veren ve tüm bunları gerçekleştirirken eğlendirici yöntemleri de kullanan ortak öğrenim merkezleridir.

Bu nedenlerden dolayı okumaya meraklı, yeniden ve yeniden öğrenen öğrenciler yetiştirebilmek için sıcak, keyifli, renkli, yaratıcı ve güvenli okul kütüphanelerine gereken önemi vermeli ve tüm bilgi mecralarının kapılarını açan kütüphane öğretmenlerine de destek olmalıyız.

⁹ PISA: Programme for International Student Assessment – Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı

◆ Ayşe Yüksel Durukan

Kaynakça

- AASL Governing Documents. (2015). <http://www.ala.org/aasl/about/governing-docs> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Eisenberg, M. ve Berkowitz R. (1987). The Big Six Skills. <http://big6.com/media/freestuff/Big6Handouts.pdf> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- FryskLab. (2015). <http://www.frysklab.nl/> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Holloway,D., Green, L. ve Livingstone, S. (2013). Zero to eight. Young children and their Internet use. LSE, London: EU Kids Online. http://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf Erişim tarihi: 13.09.2015.
- IFLA/UNESCO Okul Kütüphanesi Bildirgesi. (1999). http://www.kutuphaneci.org.tr/sites/default/files/okul_kutuphanesi_bildirgesi.pdf Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Information Literacy Defined. (2015). Association of College & Research Libraries. <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- International Baccalaurate – Turkey. (2015). <http://www.ibo.org/en/about-the-ib/the-ib-by-country/t/turkey/> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- International Federation of Library Associations. (2015). IFLA School Library Guidelines. <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Krashen, S.(2004). The Power of Reading. Libraries Unlimited. Connecticut.
- Kurti, S., Kurti, D., ve Fleming, L. (2014). Educational Makerspaces. <http://www.teacherlibrarian.com/2014/06/18/educational-makerspaces/> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Lankes D. (2011). The Atlas of New Librarianship. MIT Press. Massachusetts.
- Library Research Service. (2013) School Libraries & Student Achievement. <http://www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies/> Erişim tarihi: 17.09.2015
- Makers Türkiye – Sen de Yap! (2015). <http://www.makersturkiye.com/> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Marquardt, L. (2008). The Leopard’s Spots on the Move: School Libraries in Europe. http://eprints.rclis.org/14272/1/marquardt_final4IFLA_20080818.pdf Erişim tarihi: 13.09.2015.

- OECD, Education GPS. (2012). Turkey Student Performance PISA 2012. <http://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=TUR&treshold=10&opic=PI> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Okullar Hayat Olsun Projesi – Zenginleştirilmiş Kütüphane. (2012). <http://hbogm.meb.gov.tr/oho/zKutuphane.html> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Okumak Yaşamaktır. (2013). Milli Eğitim Bakanlığı. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/61/13/717842/dosyalar/2014_03/14103608_okumak_yasamaktir.pdf Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Ross, C., McKechnie, L., ve Rothbauer, P. (2006). Reading Matters. Libraries Unlimited.
- TUİK. (2014). İstatistiklerle Çocuk. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18622> Erişim tarihi: 13.09.2015.
- TUİK - İBBS (2014). 1., 2. Ve 3. Düzey ve Eğitim Seviyesine Göre Okul, Şube Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayısı: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 Erişim tarihi: 13.09.2015.
- Türkiye Okuma Kültürü Haritası. (2011). T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Yüksel-Durukan, A. (2015). Neden kütüphane Öğretmenine